

МИХАЕЛА МОСКОВА
СУ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ЕВИДЕНЦИАЛНОСТ

- В типологически план – маркиране на източника на информацията (А. Айхенвалд) или ангажираност на говорещия с достоверността на изказването (Г. Герджиков)
- В български език – граматикализирана четиричленна граматична категория
- Различни гледни точки към категорията в български език
- Всички признават модалния характер на конклузива, без задължително да признават модалния характер на евиденциалността.

ОБЕКТ, ПРЕДМЕТ И ЦЕЛ

- Обект – конклузивът в българския език (без вниманието да е върху характеризирание на неговата семантика)
- Предмет – времената на конклузива в българския език
- Цел – да се отчетат специфични особености на употребата на времената на конклузива в българския език.

ЛОГИКА НА ИЗЛОЖЕНИЕТО

- Обзор на актуалните гледни точки към темпоралната парадигма на конклузива
- Формообразуване на темпоралните форми на конклузива
- Примери за употребите на времената на конклузива
- Изводи за инвентара на конклузива по отношение на категорията време.

ВРЕМЕНАТА НА КОНКЛУЗИВА

- Семантика на конклузива – общоприети разбирания
 - в основата на конклузива лежи умозаключение
 - умозаключението не бива да се разбира като феномен от формалната логика, а в по-широк смисъл – като извод, обобщение, заключение
- Гледни точки за времената на конклузива.

Р. НИЦОЛОВА (2007, 2008)

	Индикатив	Ренаратив	Дубитатив	Конклузив
Сегашно време	ходи	ходел	бил ходел	-
Имперфект	ходеше			ходил е
Аорист	ходи	ходил	бил ходил	ходил е
Перфект	ходил е	бил ходил	-	бил е ходил
Плусквамперфект	беше ходил			
Бъдеще време	ще ходи	щял да ходи	щял бил да ходи	-
Бъдеще в миналото	щеше да ходи			щял е да ходи
Бъдеще предварително	ще е ходил	щял да е ходил	щял бил да е ходил	щял е да е ходил
Бъдеще предварително в миналото	щеше да е ходил			

Г. ГЕРДЖИКОВ (1984 г.)

	Индикатив (Удостоверителен модус)	Ренаратив (Преизказан модус)	Конклузив (Умозаключителен модус)	Дубитатив (Недоверчив модус)
Сегашно време	ходи	ходел	е ходел	бил ходел
Имперфект	ходеше			
Аорист	ходи	ходил	е ходил	бил ходил
Перфект	е ходил	бил ходил	е бил ходил	-
Плусквамперфект	беше ходил			
Бъдеще време	ще ходи	щял да ходи	щял е да ходи	щял бил да ходи
Бъдеще в миналото	щеше да ходи			
Бъдеще предварително	ще е ходил	щял да е ходил	щял е да е ходил	щял бил да е ходил
Бъдеще предварително в миналото	щеше да е ходил			

ФОРМООБРАЗУВАНЕ

- Тъй като в конклузива темпоралните форми за директните и индиректните корелати съвпадат, ако формата на относителното време е проста, тя се заменя от съответното елово причастие и се прибавя глагола *съм*, ако е композирана – спомагателният глагол се преизказва и се прибавя глагола *съм* . Формата на аориста, който няма относителен корелат, директно се заменя от елово причастие и се прибавя глагола *съм* .
- В 3 л. ед. и мн.ч. се различават по наличието на глагола *съм* в конклузивните форми.

ПРОБЛЕМИ В ПАРАДИГМАТА

- Омонимия на формите на индикативните директни и индиректни времена
- Съвпадение на формите на конклузивния аорист и индикативния префект
- Разликата в мненията за обхвата на темпоралната парадигма на конклузива.

ПРИЧИНИ ЗА СЪВПАДЕНИЕТО НА ФОРМИТЕ НА ИНДИКАТИВНИЯ ПЕРФЕКТ И КОНКЛУЗИВНИЯ АОРИСТ

- Георги Герджиков намира причината в историческия развой на категорията. Ученият смята, че евиденциалността, която той назовава *модус на изказването на действието*, възниква в българския език чрез транспозиция на перфекта в полето на аориста за целите на нарацията, което изгражда противопоставянето по признака опосредстваност.
- Опосредстваните форми в този етап според Герджиков са изразявали семантиката както на ренаратива, така и на конклузива (това състояние на системата е наследено в съвременната система за формите в 1 л. и 2 л. ед.ч. и мн.ч., където конклузивът и ренаративът формално съвпадат).

ПРИЧИНИ ЗА СЪВПАДЕНИЕТО НА ФОРМИТЕ НА ИНДИКАТИВНИЯ ПЕРФЕКТ И КОНКЛУЗИВНИЯ АОРИСТ - 2

- Постепенно опозицията *опосредстваност – неопосредстваност* обхваща и плана на неминалото, т.е. създават се форми за сегашно време и за бъдещите времена, и всички времена от плана на миналото. Така се създава един опосредстван модус/евиденциал.
- На следващия етап от процеса на граматикализацията на категорията евиденциалност признакът *опосредстваност* се разделя според Г. Герджиков на два диференциални признака: *субективност* и *преизказност*, което увеличава броя на грамемите експоненциално и системата придобива съвременния си вид.

ПРАВИЛА ЗА ПРОВЕРКА НА БИПАРТИЦИПИАЛНИТЕ ФОРМИ

- Г. Герджиков указва следното правило за проверка: ако формата може да се замени с форма за друго време на конклузива без особена промяна в смисъла, става въпрос за конклузив, ако не – за перфект.
- Според Р. Ницолова значението на съвременния перфект, при омонимия с конклузивния аорист, доста се е стеснило и днес означава свидетелски действия в 1 л. при съвпадение на глаголния субект и говорещия или пък показва, че говорещият е бил свидетел на действието при глаголна форма, която не е в 1 л.

УПОТРЕБИ НА ВРЕМЕНАТА В КОНКЛУЗИВ

- КОНКЛУЗИВНО СЕГАШНО ВРЕМЕ

- Да не искаш да закараш тия неща на Земята? - Да не би това да е целта ти? - Ти си владеел и интелектуална реч! - Чуй, ако... - Абе ти никога ли не млъкваш?

- КОНКЛУЗИВЕН ИМПЕРФЕКТ

С децата почти го приех, защото те са я познавали. Естествено, че ще я сънуват. Тя се е грижела за оцеляването им. А детето, което никога не я е виждало?

Още тогава смятах, че ще е по-щастлива с някой друг. Мислех, че ще мога да я забравя. Но съм грешал.

УПОТРЕБИ НА ВРЕМЕНАТА В КОНКЛУЗИВ - 2

- КОНКЛУЗИВЕН АОРИСТ

- Откъде е? — Най-обикновена глина. Беше пръсната по пода в стаята, където са убили стария жрец. Вероятно е паднала от нечия подметка. Ангуа разтри малко глина между пръстите си. — Трябва да е грънчарска глина — обясни джуджето. — И в Гилдията я използвахме.
- Смятаме, че е обирал по няколко урни всеки път, когато е ходил* за дърва. Крейг може би е научил за това и е решил да обере каймака. Раздялата им вероятно е станала по този повод. Ако приемем, че Аса има съвест, разбира се!

УПОТРЕБИ НА ВРЕМЕНАТА В КОНКЛУЗИВ - 3

• КОНКЛУЗИВЕН ПЛУСКВАМПЕРФЕКТ

- Съзнание точно като неговото, само че без всякакви задръжки. Знаеш ли, на драго сърце бих се обзаложил, че в самото начало той наистина си е мислел, че това, което прави, е за добро. Трябва да е бил полудял. Рано или късно, във всички случаи.
- Трупът тепърва започваше да се вкочанява, беше умрял най-много преди час-два — иначе нощният мраз щеше да го е втвърдил. Огледа земята около него и разбра, че е било съвсем лесно. Бил е на пост, да пази пътеката, докато продължава щурмът, или вече е бил заел позицията.
- Дябло е видял възможност ордите му да нахлуят и да се разпръснат необезпокоявани. — Обаче за целта му била необходима кръв. Освен това Юрис Кан вече е бил премахнал всички магьосници и е нямало кой да му помогне. Пристигането на твоя отряд му е осигурило липсващите неща.

УПОТРЕБИ НА ВРЕМЕНАТА В КОНКЛУЗИВ - 4

• КОНКЛУЗИВНО БЪДЕЩЕ ВРЕМЕ В МИНАЛОТО

- Не, има нещо, което Библията разкрива пределно ясно: библейският Бог е един мърляв занаятчия. Хич го няма, нито в замисъла, нито в изпълнението. Ако е имал конкуренция, щял е да изхвърчи от бизнеса. Точно затова аз не вярвам, че сме експеримент.
- Призрака, който се появява, щом си сложи маската... нали, Уолтър Плиндж? Човекът си рекъл, че може да се възползва. И когато дойде време Призрака да бъде заловен... ами щяло е да има Призрак, когото да хванат. И най-хубавото е било, че всички са щели да повярват. Щели са да се почувстват гадничко, но пак са щели да вярват.

- Макар редки и специфични, съществуват употреби на конклузивни форми в плана на неминалото. Те са най-често „преносни или съдържат елемент на преносност“ (Герджиков)
- Най-често срещани са употребите на конклузивния аорист
- Употребите на конклузивен перфект и плусквамперфект са относително редки
- Употребите на конклузивно сегашно и бъдеще време са редки поради специфичната интрапарадигматична комбинация между признаците на конклузива и двете времена, водеща до адмиративни употреби
- Не бяха открити примери с конклузивно бъдеще предварително и бъдеще предварително време в миналото.

БЛАГОДАРЯ
ЗА ВНИМАНИЕТО!